

خانه امیری، بنای قدیمی باقیمانده در کوچه عباسقلی خان. عکس از میثم دهقان

گردشگری، سودآوری بیشتری دارد و می‌تواند اشتغال ایجاد کند. بسیاری از مراکز زيارتی که در زمان شاه بازسازی شد، مکان‌های تفریحی و سیاحتی هم برای آن در نظر گرفته می‌شد. به عنوان مثال چند نفر از مردمی که به شهر شیراز می‌روند فقط قصد زیارت امامزاده را دارند؟ در گذشته رسم بود کسانی که برای زیارت به قم می‌رفتند اول به زیارت حضرت عبدالعظیم (ع) مشرف می‌شدند؛ نمی‌توانیم بگوییم در گذشته برای رفتن به قم باید ابتدا به تهران می‌رفتند، هنوز هم راه قم از تهران می‌گذرد. به نظر می‌رسد نوع نگاه به شهرهایی مانند شیراز و تهران عوض شده است و کسی نمی‌تواند این شهرها را زیارتگاه تلقی کند.

به نظر شما به عنوان یک متخصص علوم اجتماعی، آیا در بلند مدت این تهدید برای مشهد هم قابل پیش‌بینی است؟

البته به دلیل جایگاه عظیم حرم مطهر حضرت رضا (ع)، مشهد هرگز قابل مقایسه با تهران و شیراز نیست که نوع نگاه به این شهر زیارتی به کلی عوض شود؛ ولی قطعاً آسیب‌های فراوانی وجود دارد و زیارت کمرنگ خواهد شد. در گذشته بخش زیادی از وقت مردم به زیارت اختصاص می‌یافت و زمان کوتاهی هم برای خرید سوغات به بازار می‌رفتند. ولی امروز عده‌ای به مشهد می‌آیند که اوقات زیادی را در مناطق تفریحی و سیاحتی سپری می‌کنند و ممکن است چند ساعت هم به زیارت بروند.

امام خمینی (ره) در بیانیه‌ای خطاب به حجاج، بازارهایی را که در اطراف کعبه ساخته می‌شوند به بت‌های قدیم تشبیه کرده‌اند و تذکر می‌دهند که این بت‌ها، شما را از یاد خدا غافل نکند.

امام خمینی (ره) در بیانیه‌ای خطاب به حجاج، بازارهایی را که در اطراف کعبه ساخته می‌شوند به بت‌های قدیم تشبیه کرده‌اند و تذکر می‌دهند که این بت‌ها، شما را از یاد خدا غافل نکند.

بسیاریم. این مطالعه انجام شد و گزارش آن هم در دفتر ارتباط صنعت و جامعه دانشگاه موجود است. این سد ساخته شد ولی متأسفانه روستای دنج از بین رفت. تمام پیش‌بینی‌ها برای این کار انجام شده بود حتی بنا شد نیمی از دستمزد برای مطالعه و نیمی برای مشاوره تا برپایی نهایی روستا پرداخت شود تا بتوان مشاوران را تا انتهای پروژه همراه داشت. ولی با تمام تلاش‌ها، زمینی که بتوان روستای دنج جدید را در آن تاسیس کرد، در شهرستان به‌دست نیاوردند. نتیجه اینکه در یک پروژه نحوه اجرا هم بسیار مهم است و باید زمینه‌ها و بسترهای اجتماعی اجرای پروژه از قبل مطالعه شده باشد. اگر قرار باشد طرح پیوست فرهنگی با هزینه فراوان تهیه شود باید زمینه اجرای آن هم وجود داشته باشد. اگر یک تصمیم متمرکز و جامع گرفته شود که بدون توجه به تغییرات سازمانی ملزم به ادامه آن باشند، مطالعات با دقت و بررسی جزئیات انجام شود و نظارت هم به درستی انجام شود، این پیوست فرهنگی می‌تواند بعضی از آسیب‌ها را کاهش دهد.

قبل از انقلاب، شاه تصمیم گرفته بود که مراکز زیارتی، حالت سیاحتی هم پیدا کند و آن هم به‌خاطر همین نگاه اقتصادی بود که امروز وجود دارد؛

مرکز ملی آمایش که چندسالی است در ایران تاسیس شده، در استان‌های مختلف شرح خدماتی را ارائه کرده است و از مدل‌های نظارتی برای عمل کردن به وظایفشان استفاده می‌کنند. می‌توان برای هر پروژه‌ای ابتدا شرح خدمات دقیقی نوشت که چارچوب کار مشخص شود و به سوالات و ابهامات پاسخ دهد، سپس پروژه به افرادی که توانایی و سابقه کافی در این موضوع داشته باشند سپرده شود و با نظارت جامع و کامل، به هدف رسید. حدود سال ۷۴، یک کارشناس علوم اجتماعی که مشاور وزیر نیرو بود به ما مراجعه کرد تا پروژه‌ای برای آن‌ها اجرا کنیم. آن‌ها می‌خواستند سدی در اطراف اسفراین بنا کنند و روستایی به نام دنج پشت این سد قرار می‌گرفت و زیر آب فرو می‌رفت. این کارشناس می‌گفت وزارت نیرو تا به حال فقط املاک و زمین‌های روستایی را خریداری کرده و آن‌ها را از منطقه مورد نظر خارج می‌کرده است و کاری به روستاییانی که مجبور به کوچ اجباری می‌شدند نداشته است که در آینده به چه کاری می‌پردازند. اما این بار قصد داریم با مطالعه، تمام ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ارتباطی مردم منطقه را کشف کنیم و یک روستای دنج نو در همین منطقه

مثلاً برای ساخت یک جاده، ابتدا باید محیط زیست را به‌طور کامل مطالعه کرد و سپس جاده را طوری از این محیط عبور داد که کمترین آسیب را وارد کند، و تا حد امکان به جبران خساراتی که به محیط وارد شده است پرداخته شود؛ یعنی اگر هم اصلاحی نشد، تغییرات منفی به حداقل برسد. اما اشکال در فراهم ساختن پیوست فرهنگی مناسب است و اینکه این پیوست فرهنگی به دست چه کسانی نوشته خواهد شد.

آیا شرکت‌های مشاوره‌ای که باید این پروژه‌ها را از نظر اجتماعی ارزیابی کنند، به‌درستی عمل می‌کنند یا فقط به توجیه موضوع و نتیجه‌گیری مورد انتظار کارفرما دست می‌زنند. مثلاً برای ساخت یک سد، از اهالی چند روستا در منطقه نظر سنجی می‌شود و متأسفانه در نهایت با توجیه کار، نتیجه‌ای که کارفرما می‌خواست، حاصل می‌شود. دلیل این اتفاق هم کمبود متخصص مستقل متعهد است، متخصصانی که نگاهی جامع به این موضوع داشته باشند، تربیت نشده‌اند یا به تعداد کافی وجود ندارند. با این تفاسیر به نظر شما آیا پیوست فرهنگی می‌تواند راهکاری برای رفع این مشکل داشته باشد؟

شما باید از ایجاد مشکلات بیشتر جلوگیری کنید. اگر با دقت و مطالعه پیش بروید و در اجرای آن درست عمل کنید می‌توانید موفق باشید. اگر امروز در روضا شهر که زمانی تمام خانه‌های آن به‌صورت یک طبقه ساخته می‌شد، خانه‌های چند طبقه ساخته می‌شود باید دستورالعملی تهیه شود که به مولفه‌های اجتماعی و فرهنگی ساکنان این منطقه عیبی وارد نشود.

البته به دلیل جایگاه عظیم حرم مطهر حضرت امام رضا (ع)، مشهد هرگز قابل مقایسه با تهران و شیراز نیست که نوع نگاه به این شهر زیارتی به کلی عوض شود؛ ولی قطعاً آسیب‌های فراوانی وجود دارد و بحث زیارت کمرنگ خواهد شد